

PERIODISME CATALÀ DELS ANYS VINT I TRENTA

Els anys de Pla, Sagarra & Co.

ENRIC VILA

En els últims mesos han estat publicats quatre llibres que ens acosten a la figura, l'estil i l'època dels grans referents de periodisme català dels anys anteriors a la Guerra Civil, una escola encara vigent

A mi, i ja em perdona-rà el lector si troba que vaig massa embalat, quan penso en el periodisme català dels anys vint i trenta, són més fortes les ganes que em vénen de plorar que no pas de muntar una festa. I no és perquè no cregui que bé es mereixen un homenatge, tota aquella colla de plumífers una mica ingenus i bohèmics que, a cop d'article, van rematar la feina de la Renaixença fent tocar de peus a terra la llengua literària del país. Un monument al compromís i al cosmopolitisme! Això recordaria avui la petja d'aquella generació si el catalanisme –en el sentit més moderat i transversal del terme– hagués valgut una peseta dins el gremi periodístic els últims 25 anys. Però la tradició escapçada per la Guerra Civil ha estat del tot innecessària, gairebé diria que incòmoda, per a un col·lectiu que calça batí i sabatilles des de la Transició i que no vol saber res de sacrificis professionals ni de compromisos lingüístics.

D'una altra manera, no s'explica la lentitud exasperant amb què s'ha anat desenterrant l'herència republicana a les facultats de periodisme. Sobretot si tenim en compte el dèficit de referents que la premsa en català pateix des de la represa democràtica. Els quatre llibres que presentem avui són la constatació d'una tendència de recuperació que ja fa alguns anys –pocs– que s'apunta (Pla, Gaziol, Sagarra, Xammar i ara Josep Maria Planes tornen a sonar). ¿Però calia que el català perdés el pols abans d'anar a escarbar a la pedrera republicana? ¿Calia que el periodisme es funcionaritzés per airejar les aules i les redaccions amb l'empena dels pioners? Una cosa i l'altra, la salut de la llengua i l'actitud periodística, no van del

tot deslligades: per qui acaba trobant normal renunciar a escriure en l'idioma que pensa, d'altres renunciacions poden resultar bastant més insignificants.

UN PLANES DESACOMPLEXAT

Em limito a ressaltar un dels factors que més ha contribuït a envellir prematurament el periodisme català, a infondre-li aquesta mena d'ambició grisosa i sense esperança que genera el subsidiarisme i l'escepticisme exagerat. Què hi farem si molts prefereixen ser cua de lluç que cap de sardina. Però qui llegeixi Josep Maria Planes, per exemple –què dimoni hi feia a les hemeroteques?!– veurà que l'espurneig desacomplexat que esquitxa la seva prosa, com en el cas de molts altres col·legues seus, no és només cosa de l'apassionament de l'època. El saludable atreviment que transpiren les cròniques que va recollir a *Nits de Barcelona*, llibre que Catalunya va publicar el 1931 i que Proa ara acaba de recuperar en facsimil, es fonamenta en l'explotació d'una independència lingüística que dona personalitat a la mirada i vida a la realitat que fa aparèixer.

Il·lustració de 'Nits de Barcelona'

Josep M. Planes va morir el 1936, als 29 anys

La mateixa qualitat literària del llibre, que fa memorable el passeig del lector entre les espessides boirines de la nit barcelonina, il·lustra aquest desinterès respecte a l'herència periodística autòctona. Prologat per Josep Maria de Sagarra i epilogat per Carles Soldevila, *Nits de Barcelona* és una vertadera revelació, una de les millors exhibicions de cronisme de carrer que un servidor ha llegit mai. El llibre, rescatat arran de la tesi doctoral de Jordi Finestres, *Josep Maria Planes (1907-1936). Memòria d'un periodista assassinat* (Col·legi de Periodistes, 1998), anirà seguit de tres volums més que, en dos anys, enllestiran l'obra completa del periodista prevista per Proa: *Els gansters de Barcelona*, dedicat al periodisme d'investigació i de denúncia, *Planes d'esport* ("va fer escola en aquest camp", diu Finestres) i *Miscel·lània*.

Hem de dir que quatre volums farien curt si la carrera del qui va ser director d'*El Be Negre*, i creador de la versió catalana del *Vu* francès (*Imatges*), no hagués estat tan curta. Just 10 anys fulgurants. La van avortar el 25 d'agost del 1936 uns pistolers de la FAI a l'arrabassada quan Planes tenia 29 anys. El motiu: una sèrie de reportatges d'investigació que el company de gresques de Josep Maria

L'escriptor Josep Pla de jove

de Sagarra havia publicat a *La Publicitat* acusant la FAI de l'assassinat dels germans Badia i d'altres actes de gangsterisme. "Sóc un periodista que, potser, cometo la imprudència de dir en veu alta el que el noranta per cent dels catalans diuen en veu baixa", afirmava un Planes força més xulec que Tísner, també amenaçat per publicar si fa no fa el mateix a *La Rambla*.

PARADOXA I ABSURD

De tota manera, *Nits de Barcelona* queda lluny d'aquest periodisme moll d'heroisme. Planes hi exhibeix més aviat un humor amic de la paradoxa i l'absurd que recorda

aquell Julio Camba d'impostura impertèrrita, que feia veure que escrivia sense descordar-se el coll de la camisa. Amb agudeses de ninotaire, Planes converteix les catorze cròniques del llibre en una successió d'esquetxos que poden presumir de tenir la concisió de la vinyeta i l'esclat lingüístic de l'escriptor de raça. El periodista manresà treu tot el suc a la combinació de glamur i misèria que li ofereix la nit barcelonina. Aboca la mirada sobre mariners, meques, solters, empleats nocturns, i es passeja per sales de ball, cabarets, locals folklòrics, barres de luxe i espais mítics en franca degradació. S'acosta a la immigració amb una actitud tendra i refrescant; curiosa davant la novetat, comprensiva davant la cruïlla del fenomen. I ensopega amb Josep Pla, amb el milionari Citroën, amb les *querides* dels polítics lerrouxistes, troba el rastre frívol de Primo de Rivera i se sorprèn de la cicatriu que la Milagros llueix a l'esquena. Una gani-vetada. "Qui te la va donar", li pregunta Planes. "Ai ves: ell! I deia que m'estimava, l'animal". I despertant el sol a Canaletes, es para a mirar com els noctàmbuls morts de son "deixen les claus de la Rambla a la gent que va per feina".

Tot aquesta intempestivitat la viu acompanyat de Sagarra, que aleshores escrivia *L'Aperitiu* al setmanari *Mirador*. El periodista Jaume Passarell en va deixar constància el 1930: "En Sagarra i en Planes van de bracet tot el dia, prenen l'aperitiu plegats al Colón tots els vespres, i surten plegats de nit. L'un, Sagarra, té necessitat de parlar i li cal un escoltador, Planes". L'articulisme de l'autor de *La ferida lluminosa*, també oblidat durant molt temps, sembla que comença a emergir de nou. Si a finals de l'any passat es va reeditar *La ruta blava*, ara acaben de sortir dos reculls a cura de Narcís Garolera que exhumen la seva producció periodística d'entre el 1920 i el 1929: *Cartes europees*, que aplega les cròniques de Sagarra i Pla a *El Sol* de Madrid, i *L'ànima de les coses*, que completa pel broc gros aquell excels i selectiu *Cafè, copa i puro* basat en els articles de *La Publicitat*.

▶ ▶ ▶